

شناختِ موسیقیِ بلوز (قسمتِ نخست)

شاهین کوهساری

اگر بلوز نمی‌دانید، بی‌معنی است بخواهید گیتار به دست بگیرید و راک‌اندروول یا هر موسیقیِ پاپِ دیگری بنوازید.

کیت ریچاردز

پیش‌نوشت:

در این سلسله-یادداشت‌ها بر آن‌ام تا به سیرِ تکاملِ تاریخیِ این نوع (ژانر) موسیقی، سبک‌شناسیِ بلوز و معرفیِ بزرگانِ بلوز و تحلیلِ آثارشان بپردازم.

بلوز به مثابه‌ی یک ژانر

در کلی‌ترین حالت، موسیقیِ بلوز به مثابه‌ی یک ژانرِ عمومی^۱ بر حسبِ ساختارِ عمودی (هارمونیک) و نه افقی (ملودیک) قطعه تعریف می‌شود. تمامیِ آثارِ بلوز از یک ساختارِ بنیادیِ واحد و استاندارد برای بسطِ هارمونی برخوردارند که بسطِ هارمونیِ بلوز نامیده می‌شود. هارمونیِ بلوز شامل سه آکوردِ اصلی بر اساسِ فواصلِ اول، چهارم، و پنجم یک گام موسیقایی است. بی‌آن‌که بخواهیم خیلی فنی صحبت کنیم باید بگوییم که اکثرِ قطعاتِ موسیقیِ بلوز از دوازده میزان تشکیل شده‌اند. یک سری نُتِ خاص که هر کدام «نُتِ بلو» نامیده می‌شوند، مجموعاً گام (scale) بلوز را تشکیل می‌دهند. در ژانرِ بلوز کلام یا همان (lyrics) نقشِ بنیادی دارد. مطابق با معنای بلو (غمگین، افسرده، ماحولیایی، و ...) کلام در ترانه‌های بلوز افسردگی، فقر، شکست‌های عشقی و سایرِ ناخوش‌آیندی‌های زندگی را در بر می‌گیرد. کلام در سنتی‌ترین

اشکالِ موسیقیِ بلوز تنها عبارت بود از یک یا دو خط شعر که چهار بار یا هر یک دو بار تکرار می‌شد. کلام در موسیقیِ بلوز را در متن‌های تخصصی‌تر شعرِ شناور (floating lyrics) یا ترانه‌های ماوریک-استانزا (maverick stanzas) می‌نامند^۳. کم‌کم بلوزمن‌ها سطرهای جدیدی به کلام‌های سنتی اضافه کردند و در نخستین دهه‌های قرنِ بیستم بود که کلام در موسیقیِ بلوز به شکلِ ترانه‌ی استانداردِ امروزی درآمد. ژانرِ بلوز به دو زیرشاخه‌ی کلیِ بلوزِ نواحی (country or rural blues) و بلوزِ شهری (urban blues) تقسیم می‌شود. زیرشاخه‌های کثیر و بعدیِ بلوز پس از این دو زیرشاخه می‌آیند. مشهورترین پیش‌گامانِ بلوزِ نواحی از جمله سان هاوس (Son House)، بلایند لمون جفرسن (Blind Lemon Jefferson)، لیدبلی (Leadbelly)، چارلی پتن (Charlie Paten)، و رابرت جانسن (Robert Johnson) معمولاً اجراهای شان تکی و با یک گیتار بود. هر از گاهی اما، بلوزمن‌ها در کمپ‌های کشاورزی، میکده‌ها و رقص‌خانه‌های ارزان قیمت، و کافه‌های سرِ راه دور هم جمع می‌شدند و به هم‌نوازی می‌پرداختند. بلوز و جَز (Jazz)، انجیل‌خوانی (گاسپل) و موسیقیِ گروه‌های جاگ همه از هم تأثیرپذیرفته و به رغم تفاوت هم‌پوشانی‌های فراوان دارند. موسیقیِ گروه‌های جاگ (جاگ بندز) تا دهه‌ی سی قرنِ بیستم میلادی بسیار پرطرفدار بودند. ارکسترِ گروه‌های جاگ اولیه به جز خودِ جاگ‌ها متشکل از سازهایی بودند چون گیتار، ماندولین، بانجو، کزو، کنترباس، ساز-دهنی، و ویولن.

بلوزِ شهری عمدتاً پس از مهاجرت‌های دسته‌جمعیِ بزرگانِ بلوز از نواحی‌شان در جنوبِ امریکا به شهرهای بزرگ به وجود می‌آید. بلوز پس از ورود به شهرهای غیرجنوبی از سویی ارکسترال و از سوی دیگر اصطلاحاً «الکتریکی» (electrify) شد، هر چند بلوز پیش از این‌ها و توسطِ دبلیو. سی هندی (W. C. Handy) بین سال‌های ۱۸۹۲ تا ۱۹۰۲ در آلاباما (ناحیه‌ی پیدمونت) و از سال ۱۹۰۲ در ممفیس (ناحیه‌ی دلتا) با سازهای کلاسیک ارکسترال شده بود. معروف است که سازِ درامز در شهرهای غیرجنوبی به ارکسترهای بلوز اضافه شد. دو غولِ شیکاگویی جان لی هوکر و مادی واترز نخستین کسانی بودند که در اواخرِ دهه‌ی چهل قرنِ بیستم میلادی از گیتارِ الکتریک برای نواختنِ بلوز استفاده کردند.

سیر تکامل تاریخی بلوز

موسیقی بلوز عمیقاً ریشه در تاریخ آمریکا و تاریخ آمریکایی-آفریقایی دارد. به طور کلی خاستگاه جغرافیایی بلوز را باید جنوب سفلی آمریکا و زمان پیدایش آن را قرن نوزدهم میلادی در نظر گرفت. [جنوب کشور آمریکا خود به لحاظ جغرافیایی به دو قسمت جنوب علیا (Upper South) و جنوب سفلی (Depp South) تقسیم می‌شود]. مبدع این موسیقی برده‌ها بودند: برده‌ها و اسلاف و اخلاف برده‌ها. صاحب-نسق‌های آفریقایی-آمریکایی که هنگام کار سر زمین زیر آواز می‌زدند. خاستگاه‌های موسیقایی بلوز را ابتدا نام می‌برم و سپس به توضیح موارد مبهم در آن می‌پردازم. خاستگاه‌های موسیقایی بلوز ترانه‌های آفریقایی، فولکلورهای اروپایی، آوازهای حین کار (work songs)، آوازهای مزرعه (Field Hollers)، شات‌های گروهی (Ring Shouts)، شانت‌ها (Chants) که به مجموع این دو اصطلاحاً شات‌ها و شانت‌ها (Shouts & Chants) گفته می‌شود و خاستگاه مستقیم موسیقی راک اندرول است، بالادها (Ballads) موسیقی ضربی آفریقایی، انجیل‌خوانی (Gospel)، و رقص‌های کانتری است^۱. آوازهای مزرعه عبارتند از آواهای بدون فرم و کلامی که بردگان در حین کار، برای تحمل سختی کار می‌خواندند، شات‌های گروهی نیایش-سرودهای ریتمیک مذهبی هستند که یک حلقه‌ی مذهبی در حالی که گرد هم جمع شده‌اند با کف زدن و حرکات بدن هم‌آهنگ با هم و هم‌آهنگ با ریتم خود شات آن‌ها را می‌خوانند. شانت‌ها ترانه‌هایی هستند که به صورت محاوره‌ی ریتمیک در تلفیق با آواز خوانده می‌شوند، ترانه‌ی معروف Black Betty که بارها و بارها بلوزمن‌های نسل‌های مختلف آن را اجرا کرده‌اند در صورت اولیه‌اش یک شانت است که در زندانی در تگزاس ضبط شده، و بالاخره بالادها ترانه‌هایی هستند که از نوعی روایت یا قصه در متن خود برخوردار اند. فرم رایج پرسش و پاسخ در اجرای بلوز و خود توالی نت‌های بلو مستقیماً از موسیقی آفریقایی وارد موسیقی بلوز شده است. به لحاظ سبکی بلوز به طور کلی در عمق جنوب آمریکا (جنوب سفلی) سه خاستگاه با سه سبک (style) متفاوت دارد که سبک هر یک از این نواحی به نام همان محلی که در آن به وجود آمده‌اند، نام‌گذاری می‌شود:

۱- دلتای می‌سی‌سی‌پی

۲- ایالتِ تگزاس

۳- ناحیه‌ی پیدمونت (piedmont) یا ساحلِ جنوبِ غربی

برعکسِ موسیقیِ جَز که به سرعت از خاستگاهِ خویش (نیواورلئانز) به سمتِ مناطقِ شهری (urban) ایالاتِ غربِ میانه‌ی آمریکا و بالاخص شهرِ شیکاگو گسترش یافت، موسیقیِ بلوز تا حوالیِ دهه‌ی سی الی چهلِ قرنِ بیستمِ میلادی هم‌چنان موسیقیِ نواحیِ باقی ماند. بسیاری از - به اصطلاح - بلوزمن‌های متقدمِ میانه‌ی قرنِ هیجدهم تا اواخرِ آن قرن موسیقی‌های اصیلِ خود را به گور بردند. میراثِ این متقدمین اما در آثاری که از راویانِ اولیه‌ی بلوزِ نواحی، از دهه‌های بیست و سیِ قرنِ بیستم، به جا مانده قابلِ تشخیص است.

ادامه دارد.

پانوشت:

1. *Kunzler's dictionary of Jazz provides two separate entries: blues, an originally African-American genre (p.128), and the blues form, a widespread musical form (p.131).*
2. *The Evolution of Differing Blues Styles.*
3. Carl Lindahl, *Thrills and Miracles: Legends of Lloyd Chandler*, *Journal of Folklore Research*, Bloomington: May-Dec 2004, Vol. 41, Issue 2/3, pp. 133-72.